

Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları

Yayın No. 737
İSAM Yayınları 162
İlmî Araştırmalar Dizisi 69
© Her hakkı mahfuzdur.

TÜRKİYE'DE TARİKATLAR TARİH ve KÜLTÜR

editör

Semih Ceyhan

TDV İslam Araştırmaları Merkezi (İSAM)
tarafından yayına hazırlanmıştır.
İcadiye-Bağlarbaşı Cad. 38 Üsküdar/İstanbul
Tel. 0216. 474 08 50
www.isam.org.tr yayin@isam.org.tr

Yayın yönetmeni M. Suat Mertoğlu
Yayın koordinasyon Erdal Cesar
Yayın editörü Mustafa Demiray
İmla İsa Kayaalp
Bibliyografya İsmail Özbilgin
Tasarım Ender Boztürk (iç), MimEmin (kapak)
Yayın takip Sema Doğan

Bu eser
TDV İslam Araştırmaları Merkezi'nin (İSAM)
İkinci Klasik Dönem Projesi
kapsamında yayınlanmıştır.

Proje koordinatörü M. Suat Mertoğlu

Bu kitap
İSAM Yönetim Kurulu'nun 21.10.2011 gün
ve 2011/19 sayılı kararıyla basılmıştır.

Birinci Basım: Ocak 2015
Üçüncü Basım: Aralık 2021
ISBN 978-605-81261-1-4

Basım, Yayın ve Dağıtım
TDV Yayın Matbaacılık ve Tic. İşl.
Ostim OSB Mahallesi, 1256 Caddesi, No: 11
Yenimahalle/Ankara
Tel. 0312. 354 91 31 Faks. 0312. 354 91 32
bilgi@tdv.com.tr
Sertifika No. 48058

Ceyhan, Semih (ed.)

Türkiye'de tarikatlar: tarih ve kültür / Semih Ceyhan (ed.). – 3. bs. – İstanbul ;
Ankara : İslam Araştırmaları Merkezi (İSAM) ; Türkiye Diyanet Vakfı, 2021.
1052 s. ; res. ; 23,5 cm. - (Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları ; 737. İSAM
Yayınları ; 162. İlmî Araştırmalar Dizisi ; 69)
Dizin ve kaynakça var.
ISBN 978-605-81261-1-4

İçindekiler

KISALTMALAR 19
TAKDİM 21

1 GİRİŞ: TARİKAT ve TEKKE
KAVRAMLARINA DAİR 27
Semih Ceyhan

2 OSMANLI TÜRKİYESİ'NDE
TARİKATLAR 55
Reşat Öngören

3 CUMHURİYET
TÜRKİYESİ'NDE
TARİKATLAR 95
Mustafa Kara

4 VEFÂİYYE 135
Haşim Şahin

5 KÂDİRİYYE 159
Adalet Çakır

6 SA'DİYYE 223
Hür Mahmut Yücer

7 RİFÂİYYE 285
Mustafa Tahralı

8 EKBERİYYE 337
Mahmud Erol Kılıç

9 ŞÂZELİYYE 373
Mustafa Salim Güven

10 BEKTAŞİYYE 447
Ahmet Yaşar Ocak

11 MEVLEVİYYE 489
Sezai Küçük

12 BEDEVİYYE 547
Derya Çakır Baş

13 NAKŞİBENDİYYE 611
Necdet Tosun

14 HALVETİYYE 695
Semih Ceyhan

15 BAYRAMİYYE 781
Haşim Şahin

16 ZEYİNİYYE 851
Reşat Öngören

17 CELVETİYYE 929
Hasan Kâmil Yılmaz

DİZİN 979

Ayrıntılı İçindekiler

KISALTMALAR 19

TAKDİM 21

1

GİRİŞ:

TARİKAT ve TEKKE KAVRAMLARINA DAİR 27

Semih Ceyhan

Tarikat 27

Tekke 32

EK I 39

TARİKAT-ı ALİYYE / Osmanzâde Hüseyin Vassâf 39

EK II 47

BİZDEKİ TARİKATLAR / Mehmed Ali Aynî 47

2

OSMANLI TÜRKİYESİ'NDE TARİKATLAR 55

Reşat Öngören

Osmanlı Devleti ve Sûfiler 55

Bektaşîyye 61

Mevlevîyye 63

Evhadiyye 66

Bayramîyye 66

Rifâiyye 69

Kâzerûniyye 70

Kübreviyye 70

Zeyniyye 72

Halvetiyye 73

Nakşibendiyye	78
Semerkindiyye	80
Kâdiriyye	80
Şâzeliyye	81
Sa'diyye	82
Bedeviyye	83
Osmanlılar ve Sûfî Düşünce	83

3

CUMHURİYET TÜRKİYESİ'NDE TARİKATLAR 95

Mustafa Kara

Cumhuriyet Dönemi	98
Tekkelerin Kapatılması Karşısında Şeyhler Ne Yaptılar?	100
Dindarların Tarikatlara Bakışı	104
Tasavvufî Eserler ve Türk Vurgusu	105
Diyanet ve Tarikatlar	111
Çok Partili Dönem	112
Günümüzde Tasavvuf ve Tarikatlarla İlgili Meseleler ve Çözüm Yolları	116
Meseleler Nasıl Çözülecek?	123

4

VEFÂİYYE 135

Haşim Şahin

Vefâiyye Pîri Tâcülârifîn Seyyid Ebü'l-Vefâ el-Bağdâdî	135
Selçuklular Devrinde Vefâiyye Tarikatı	139
Osmanlı Döneminde Vefâilik	146
İnanç, Doktrin ve Etkiler	149

5

KÂDİRİYYE 159

Adalet Çakır

Kâdiriyye Pîri Abdülkâdir-i Geylânî	159
Kâdiriyye'nin Ortaya Çıkışı ve Tarihsel Süreci	165
Anadolu'da Kâdiriyye	171
Kâdiriyye'nin Eşrefiyye Kolu	172
Kâdiriyye'nin Rûmiyye Kolu	176
Kâdirhâne	178

İstanbul'daki Diğer Kâdirî Tekkeleri	181
Anadolu'daki Kâdirî Tekkeleri	184
Kâdiriyye'nin Resmîyye Kolu	186
Kâdiriyye'nin Müştâkıyye Kolu	187
Kâdiriyye'nin Enveriyye Kolu	188
Kâdiriyye'nin Hâlisiyye Kolu	190
Kâdiriyye'de Seyrüsülûk, Âdap ve Erkân	191
Kâdiriyye'de Biat	192
Kâdiriyye'de Etvâr-ı Seb'a ve Letâif-i Seb'a	194
Kâdiriyye'de Râbîta, Teveccüh ve Murakabe	195
Kâdiriyye'de Halvet	196
Kâdiriyye'de Bazı Müeyyideler ile Terbiye	197
Kâdirî Zikri	198
Kâdiriyye'de Dervîş Çeyizi	199
Kâdirî Gülü ve Taçları	200
Kâdirî Kemerî	202
Kâdirî Merasimleri	202
Cumhuriyet Sonrası Bazı Kâdirîler	204

6

SA'DİYYE 223

Hür Mahmut Yücer

Sa'diyye Piri Sa'deddin el-Cebâvî	224
Sa'diyye Tarikatının Yayılışı ve Önemli Temsilcileri	229
Suriye'de Sa'diyye	231
Mısır'da Sa'diyye	235
Anadolu'da Sa'diyye	236
Mardin'de Şeybâniyye	236
Anadolu'da Sa'diyye'nin İki Kolu: Selâmiyye ve Vefâiyye	237
Sa'diyye'nin Vefâiyye Kolu	238
İstanbul'da Vefâiyye Kolu	240
Bursa'da Vefâiyye Kolu	250
Balkanlar'da Âciziyye Kolu	253
Sa'diyye'nin Selâmiyye Kolu	257
İzmir'de Sa'diyye	265
Kastamonu'da Sa'diyye	266
Edirne'de Sa'diyye	267
Samsun'da Sa'diyye	270
Diğer Şehirlerde Sa'diyye	270

- Sa'diyye ve Osmanlı İdaresi 270
 Sa'diyye Tarikatının Doktrini, Âdap ve Erkânı 271
 Sa'diyye'nin Cumhuriyet Sonrasındaki Durumu 275

7

RİFÂİYYE 285

Mustafa Tahralı

- Rifâiyye Pîri Seyyid Ahmed er-Rifâf 285
 Rifâiyye Tarikatının Ortaya Çıkışı 288
 Rifâiyye'nin Yayılışı ve Anadolu'da Rifâiyye'nin
 Genel Görünümü 291
 Rifâiyye'nin Kolları 293
 Rifâiyye'de Âdap ve Erkân 300
 Dervişliğe Kabul 300
 Rifâiyye'de Seyrüsülûk 302
 Rifâiyye'de Riyâzet ve Halvet 303
 Rifâiyye'de Toplu Zikir Usulü 306
 Rifâiyye'de Havârık ve Burhan 308
 Rifâiyye'de Kıyafet 312
 EK: ANADOLU'DA RİFÂİYYE 313
 İstanbul Rifâi Tekkeleri 313
 Anadolu'nun Muhtelif Şehirlerinde Rifâi Tekkeleri 324

8

EKBERİYYE 337

Mahmud Erol Kılıç

- Ekberiyeye Mektebinin Pîri Muhyiddin İbnü'l-Arabî 337
 İbnü'l-Arabî'nin Eserleri 343
 İbnü'l-Arabî'nin Seyrüsülûk Anlayışı 345
 İbnü'l-Arabî'nin Tesirleri 350
 İbnü'l-Arabî'nin Anadolu'ya Tesiri 353
 Ekberiyeye 354

9

ŞÂZELİYYE 373

Mustafa Salim Güven

- Şâzeliyye Pîri Ebü'l-Hasan eş-Şâzeli 373
 Şâzeliyye ve Esasları 382
 Şâzeliyye ve Türkler 393

Şâzeliyye'nin Anadolu'ya Girişi	395
Şeyh Muhammed Zâfir	401
Zâfir Ailesi ve Osmanlılar	403
Şeyh Muhammed Zâfir ve II. Abdülhamid	405
İstanbul'daki Müstakil Şâzeli Tekkeleri	415
Alibeyköy Şâzeli Tekkesi	415
Unkapamı Şâzeli Tekkesi	416
Beşiktaş Şeyh Zâfir Tekkesi	419
Kabataş Çizmeciler Tekkesi	423
Çemberlitaş Şâzeli Dergâhı	423
İstanbul'da Şâzeliyye ile İrtibatlı Diğer Tekkeler	424
Günümüzde Şâzelilik	426

10

BEKTAŞIYYE 447

Ahmet Yaşar Ocak

Hacı Bektâş-ı Veli: Hayatı ve Çevresi	448
Hacı Bektâş-ı Veli'nin Tasavvufi Meşrebi	454
Hacı Bektâş-ı Veli'nin Eserleri Meselesi	458
Bektaşî Tarikatının Merkez Şahsiyeti:	
Hacı Bektâş-ı Veli Kültü	460
Bektaşî Tarihinin Ana Hatları	462
Bektaşî Teolojisi	464
Bektaşîyye'de Hurûfî ve Şîî Tesirler Öncesi Devre	464
Bektaşîyye'de Hurûfî ve Şîî Tesirler Sonrası Devre	466
Bektaşîyye'de Âyin ve Erkân	468
Bektaşîyye'de Teşkilât	470
Bektaşîyye'de Sosyal ve İktisadî Yapı	471
Bektaşîyye'nin Coğrafi Dağılımı	473
Bektaşîyye ve Siyaset	475
Bektaşîyye ve Kültür	478

11

MEVLEVİYYE 489

Sezai Küçük

Mevleviyye Piri Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî	489
Mevleviyye'nin Kuruluşu ve Yayılışı	496
Mevlevihâneler	499
Mevlevîler ve Siyaset	509

- Mevlevîler ve Sanat 517
 Mevlevîyye'de Mûsiki 518
 Mevlevîyye'de Şiir 521
 Mevlevîyye'de Hat Sanatı ve Diğer Sanatlar 523
 Mevlevîyye'nin Doktrini, Âdap ve Erkâmı 525
 Mevlevîyye'nin Osmanlı Sonrası Durumu 532

12

BEDEVİYYE 547

Derya Çakır Baş

- Bedeviyye Piri Seyyid Ahmed el-Bedevî 547
 Bedeviyye Tarikatının Teşekkülü 558
 Mısır'da Bedeviyye 560
 İstanbul'da Bedeviyye 562
   Ebürriżâ Tekkesi 566
   İslâmbey Tekkesi 566
   Ağaçkakan Tekkesi 567
   İstavroz Bedevî Tekkesi 571
   Çengelköy Bedevî Tekkesi 573
   Hasib Efendi Tekkesi 574
   Şeyh Hâmil Efendi Tekkesi 574
   Arapzâde Tekkesi 576
 Bedeviyye Tarikatında Usul, Âdap, Erkân 576
   Tarikatın Esasları 577
   Bedeviyye Evradı ve Salavât-ı Bedeviyye 578
   Fütüvvet Erkâmı 579
   Bedeviyye'de Mevrit Merasimleri 582
   Bedeviyye'de Şerbet Merasimi 584
   Bedeviyye'de Nevbe Merasimi 587
   Bedeviyye'de Şed Kuşanmak 589
   Bedeviyye'de Musâhiplik (Kardeşlik) 591
   Bedeviyye'ye Özel Zikir Türleri 592
   Bedevî Topu 593
   Beyyûmî Zikri 595
   Ehadiyyet Zikri 595
 Bedeviyye'de Hurde-i Tarık (Derviş Çeyizi) 595
 Cumhuriyet Sonrası Bedeviyye Mensuplarının Serencamı 598

13

NAKŞİBENDİYYE 611

Necdet Tosun

- Nakşibendiyye Tarikatının Kimliği ve Yayılışı 611
- Nakşibendiyye'nin Anadolu'da Yayılışı, Kolları ve Önemli Temsilcileri 628
- Ahrârîler 629
  - Kâsânîler 632
  - Urmevîler 635
  - Müceddidîler 637
  - Murad Buhârî ve Murâdîler 638
  - Cûryânîler 643
  - Diğer Nakşibendîler 647
  - Hâlidîler 651
- Nakşibendiyye'nin Doktrini, Âdap ve Erkâmı 658
- Nakşibendiyye'de İntisap 658
  - Nakşibendiyye'de Zikir 660
  - Nakşibendiyye'de Letâif Zikri 662
  - Nakşibendiyye'de Nefiy ve İspat Zikri 662
  - Nakşibendiyye'de Murâkabeler 663
  - Nakşibendiyye'de Râbıta 664
  - Nakşibendiyye'de Hatm-i Hâcegân 664
  - Nakşibendiyye'de Kelimât-ı Kudsiyye (On Bir Kaide) 665
  - Nakşibendiyye'de Mûsiki, Semâ ve Halvet 666
  - Nakşibendiyye'de Riyâzet (Perhiz) 668
  - Nakşibendiyye'de Dinî Kurallara Bağlılık 669
  - Nakşibendiyye'de Melâmet 671
  - Nakşibendiyye'de Vahdet-i Vücûd ve Vahdet-i Şühûd 672
- Nakşibendiyye'nin Cumhuriyet Sonrasındaki Durumu 673
- Millî Mücadele'de Nakşibendîler 673
  - Tekkelerin Kapatılmasından Sonra Türkiye'de Nakşibendîler 675
  - İskender Paşa Cemaati 675
  - Erenköy Cemaati 676
  - Menzil Cemaati 678
  - İsmail Ağa Cemaati 678
  - İhlas Vakfı Cemaati 679
  - Süleyman Efendi Cemaati 680
  - Darende Cemaati 680
  - Diğer Nakşibendîler 681

14

HALVETİYYE 695*Semih Ceyhan*

- Halvetiyye'nin Ortaya Çıkışı ve Teşekkülü 696
 Halvetiyye'nin Anadolu'ya İntikali 700
 Halvetiyye'nin Usulü 702
 Halvetiyye'nin Anadolu'da İntişarı ve Kolları 705
   Rüşeniyye Ana Kolu 710
   Demirtaşıyye Alt Kolu 711
   Gülşeniyye Alt Kolu 712
   Sezâiyye Şubesi 713
   Hâletiyye Şubesi 714
   Cemâliyye Ana Kolu 714
   Sünbülüyye Alt Kolu 715
   Şâbâniyye Alt Kolu 720
   Karabaşıyye Şubesi 721
   Nasûhiyye Alt Şubesi 723
   Çerkeşiyye Alt Şubesi 723
   Halfliyye Alt Şubesi 724
   İbrâhimiyye Alt Şubesi 725
   Bekriyye Alt Şubesi ve Kolları 726
   Ârifiyye Alt Şubesi 729
   Hüseyniyye Alt Şubesi 730
   Assâliyye Alt Kolu 730
   Bahşıyye Alt Kolu 730
   Şemsiyye Ana Kolu 731
   Sivâsiyye Alt Kolu 732
   Ahmediyye Ana Kolu 733
   Sinâniyye Alt Kolu 735
   Muslihiyye Şubesi 736
   Zühriyye Alt Şubesi 736
   Uşşâkıyye Alt Kolu 737
   Cemâliyye Şubesi 739
   Salâhiyye Şubesi 739
   Câhidiyye Şubesi 741
   İrşâdiyye Şubesi 741
   Mısriyye Alt Kolu 742
   Ramazâniyye Alt Kolu 744
   Buhûriyye Şubesi 748
   Cihangîriyye Şubesi 749

- Hayâtiyye Şubesi 751
 Cerrâhiyye Şubesi 751
 Sinobiyye Şubesi 756
 Raûfiyye Şubesi 756
 Cumhuriyet Sonrasında Halvetlik 757
 Şâbâniyye 758
 Uşşâkiyye 762
 Cerrâhiyye 765

15

BAYRAMİYYE 781

Haşim Şahin

- Bayramiyye Piri Hacı Bayrâm-ı Velî 782
 Hacı Bayrâm-ı Velî'nin Şeyhi Hamîdüddin Aksarâyî
 ve Bayramiyye'nin Arka Planı 784
 Hacı Bayrâm-ı Velî'nin Faaliyet Sahasını Genişletmesi 787
 Hacı Bayrâm-ı Velî'nin Halifeleri 793
 Bayramiyye'nin Melâmiyye Kolu 797
 Melâmiyye-i Nûriyye 815
 Bayramiyye'nin Şemsiyye Kolu 817
 Şemsiyye'nin Tennûriyye Şubesi 822
 Tennûriyye'nin İseviyye Şubesi 825
 Şemsiyye'nin Himmetiyye Şubesi 828
 Celvetiyye ve Bayramiyye İlişkisi 831
 Bayramiyye Âdap ve Erkânı 832
 Bayramiyye'nin Günümüzdeki Durumu 838

16

ZEYİNİYYE 851

Reşat Öngören

- Zeyniyye'nin Kimliği 851
 Zeyniyye'nin Yayılışı 854
 Zeyniyye'nin Horasan Bölgesinde Yayılışı 856
 Zeyniyye'nin Hicaz Bölgesi ile Suriye ve Mısır'da Yayılışı 856
 Zeyniyye'nin Anadolu'da Yayılışı, Kolları ve Önemli Temsilcileri 863
 Abdüllatif el-Kudsi/Makdisî 866
 Tâceddin İbrâhim Karamânî ve Bursa Zeyniyye Hankahı 871
 Hacı Halife (Abdullah Kastamonî) 875
 Muhyiddin Esved ve Karaca Muhyiddin Zâviyesi 877

- Bolulu Çelebi (Şeyh Muhyiddin Mehmed) 878
 Pîrî Halife Hamîdî ve Eğridir'de Zeyniyye Tekkesi 885
 Şeyh Mehmed Çelebi (Muhyiddin Mehmed b. Pîrî Halife) 887
 Muhyiddin Kocevî ve Karanlık Mescid Zâviyesi 890
 Âşıkpaşazâde ve Âşık Paşa Külliyesi 891
 Seyyid Velâyet 892
 Şeyh Vefâ ve Zeyniyye'nin Vefâiyye Kolu 893
 Zeyniyye'nin Vefâiyye Kolu 900
 Zeyniyye'nin Doktrini, Âdap ve Erkâmı 905
 Zeyniyye'de İntisap ve Şeyh-Mürît İlişkileri 906
 Zeyniyye'de Seyrüsülûk ve Nefis Terbiyesi 907
 Zeyniyye'de Züht Anlayışı 908
 Zeyniyye'de Zikir Şekli ve Evrat 910
 Zeyniyye'de Şeriat - Hakikat Birlikteliği ve Ehl-i Sünnet Çizgisi 912
 Zeyniyye'de Tevhit Anlayışı: Vahdet-i Vücûd ve Vahdet-i Şühûd 913
 Zeyniyye'nin Tesirini Yitirişi 914

17

CELVETİYYE 929

Hasan Kâmil Yılmaz

- Celvetiyye'nin Adı ve Tarihçesi 929
 Celvetî Silsilesi 931
 Mehmed Muhyiddin Üftâde 932
 Celvetiyye'nin Pîri Aziz Mahmud Hüdâyî 934
 Celvetiyye'nin Kolları ve Temsilcileri 939
 Celvetiyye'nin Selâmiyye Kolu 939
 Celvetiyye'nin Hakkıyye Kolu 940
 Celvetiyye'nin Fenâiyye Kolu 941
 Celvetiyye'nin Hâşimiyye Kolu 943
 İstanbul Celvetî Tekkeleri 944
 Hüdâyî Külliyesi (Celvetî Âsitânesi) 944
 Bulgurlu Çilehâne Mescidi 947
 Selâmi Ali Efendi Tekkesi (Selâmsız) 947
 Selâmi Ali Efendi Tekkesi (Kısıklı) 947
 Selâmi Ali Efendi Tekkesi (Acıbadem) 948
 Fenâî Tekkesi (Yaldızlı Tekke) 949
 Bandırmalı Dergâhı 949
 Şeyh Camii Tekkesi 950
 İskender Baba Tekkesi 950
 Üsküdar Atpazarı Tekkesi 950

- Ayşe Sultan Tekkesi 951
 Bacılar Tekkesi 951
 Kapıcı Tekkesi 952
 Kapıağası Tekkesi 952
 İbrâhim Efendi Tekkesi 953
 Tembel Mehmed Efendi Tekkesi 953
 Mihrimah Sultan Camii Tekkesi 953
 Sarmaşık Tekkesi 953
 Küçük Ayasofya Camii Tekkesi 954
 Sokullu Mehmed Paşa Tekkesi 955
 Keşfî Osman Efendi Tekkesi 955
 Alâeddin Dergâhı 956
 Akbıyık Camii Tekkesi 956
 Atpazarı Tekkesi 956
 Erdebil Tekkesi 957
 Zeyrek Tekkesi 957
 Bezirgân Tekkesi 957
 Sertarîkzâde Tekkesi 958
 Akarca Tekkesi 958
 Çakır Dede Tekkesi 958
 Bursa Celvetî Tekkeleri 959
 Üftâde Dergâhı 959
 Eyüp Efendi Dergâhı 959
 İsmâil Hakkı Tekkesi 960
 Edirne Celvetî Tekkeleri 960
 Mezid Bey Zâviyesi 960
 Dizdarzâde Tekkesi 960
 Abdülbâki Efendi Zâviyesi 961
 Celvetiyye'den Yetişen Müsikişinaslar 961
 Celvetiyye'nin Doktrin, Âdap ve Erkâmı 965
 Tabiat Mertebesi 965
 Nefis Mertebesi 966
 Ruh Mertebesi 966
 Sır Mertebesi 967
 Celvetiyye'de Sülûkün Esasları 968
 Celvetî Âyini (Nısf-ı Kıyâm) 970
 Celvetiyye'de Tâc-ı Şerif ve Kisve 971
 Osmanlı Sonrası Celvetiyye 972

Takdim

Türkiye’de tarikatlar olgusu her dönemde gündemi teşkil eden konuların başında yer almasına rağmen konuya dair bilgilerin ve fikirlerin tarihsel ve kültürel açıdan sahil ve derinlikli bir ilmî zeminden hareketle ortaya konduğunu söylemek oldukça zordur. Bu eksikliğin ikmalî için Türkiye’de tasavvuf ve tarih başta olmak üzere pek çok akademik disiplinde yapılan tarikat araştırmaları ciddi bir birikim oluşturmuş, ancak bu birikim kuşatıcı bir bakış açısıyla bir araya getirilerek okura yansıtılmamıştı.

Türkiye’de tarikatlar tarihi alanında ciddi düzeye ulaşan bu bilgi birikiminin telif makaleler yoluyla bir araya getirildiği ilk akademik derleme çalışması olarak hazırlanan elinizdeki kitap, Türkiye tarihinde önemli izler bırakmış tasavvuf ekollerini yani tarikatları çeşitli yönleriyle tanıtmayı, geçmişten günümüze seyrini gözler önüne sermeyi ve böylece İslâm medeniyeti tarihi sahasında çalışan akademisyenlere ve alanın meraklılarına kaynaklık etmeyi amaçlamaktadır.

Bir başvuru eseri mahiyetinde tasarlanan kitap on yedi telif makaleden oluşmaktadır. Her bir makale alanın uzmanları tarafından kaleme alınmıştır. İlk üç yazı, okuyucuya genel ve bütüncül bir çerçeveye sunmakta, diğer on dört makale bu umumi çerçeveyi tahsis ederek Türkiye’de yaygınlık kazanan tarikatları tarihsel ve kültürel açıdan tek tek incelemektedir.

Kitabın giriş makalesinde hakikat bilgisine ulaştıran müstakil bir yöntem, aynı zamanda kendine mahsus bir dindarlık tavrına işaret eden *tarikât* kavramı ve bu tür bir hayat tarzının tecrübe edildiği “tekke” denilen müessese ansiklopedik temelde ele alınmış, ikinci makalede Osmanlı Türkiye’sinde neşet eden tarikatların genel

panaroması ana hatlarıyla işlenmiştir. Mâlûm olduğu üzere 1925 yılında çıkan 677 sayılı Tekke ve Zâviyelerin Kapatılmasına Dair Kanun'dan sonra Türkiye'de tarikatlar farklı bir seyir takip etmiş, pek çok tartışma ve mesele gün yüzüne çıkmıştır. "Cumhuriyet Türkiye'sinde Tarikatlar" başlıklı üçüncü yazı, bu tartışmalar ekseninde Cumhuriyet devrindeki temel sûfi şahsiyetleri, problemleri ve çözüm tekliflerini okurun önüne güncel bir fotoğraf halinde serdetmektedir.

Türkiye'deki tarikatların ayrıntılı olarak incelendiği on dört makale her bir ana tarikat pîrinin (kurucu şahsiyet) vefat tarihi nazarı itibara alınarak kronolojik açıdan sıralanmıştır: Vefâiyye, Kâdiriyye, Sa'diyye, Rifâiyye, Ekberîyye, Şâzeliyye, Bektaşîyye, Mevlevîyye, Bedevîyye, Nakşibendiyye, Halvetiyye, Bayramîyye, Zeyniyye, Celve-tiyye. Bu ana tarikatlar, tarikatın kimliği ve yayılışı, kronolojik açıdan kısaca tarikatın kökeni, pîri, doğuşu, silsilesi, tarihsel gelişimi, ana kolları ve yayıldığı coğrafi bölgeler, tarikatın Anadolu'da intişarı, kolları, altkolları, başlıca merkez tekkeleri, önemli temsilcileri, tarikat meşâyihinin ilim ve sanata dikkate değer katkıları, tarikatın âdap ve erkânı, doktrini, tarikatın üzerinde sıkça durduğu temel tasavvufî ilkeler, irşad metodu, zikir usulü, derviş çeyizinin ana unsurları, tarikatın Cumhuriyet sonrasındaki seyri, diğer bir ifadeyle tekkelerin seddinden sonra tarikatların ahvâli, meşhur mümessilleri ve faaliyet alanları gibi alt konular çerçevesinde ele alınmıştır. Yazıların genel itibarıyla bu ve benzeri başlıklara sadık kalmaları eserin orijinal yönünü meydana getirmektedir. Böylelikle her bir tarikatın geçmişten günümüze nasıl bir seyir takip ettiği sorusuna birincil ve ikincil kaynaklara dayanılarak cevap verilmeye, okura tarikatın Türkiye'deki bütünlüklü portresi elden geldiğince resmedilmeye çalışılmıştır. Kitapta Uşşâkiyye, Şâbâniyye, Cerrâhiyye, Hâlidîyye, Rûmiyye, Melâmiyye, Selâmiyye gibi genel okurun zihnindeki tarikatlar, kendisinden zuhur ettiği ana tarikatın alt kolu şeklinde değerlendirilip ait olduğu ana tarikat makalesi içerisinde alt başlık olarak söz konusu edilmiştir. Aksi takdirde her bir alt kolun ayrı ayrı ele alınması bu derleme kitabın hacim sınırlarını zorlayıcı bir husus olacaktır.

Kitabın orijinal bir diğer yönü her makalenin sonunda yer alan genişletilmiş bibliyografya kısmıdır. "Klasik kaynaklar" ve "araştırma eserleri" şeklinde iki bölüme ayrılan bibliyografya, okurun geniş

çapta istifade etmesi ve konuya meraklı yeni araştırmacıların kullanımına yardımcı olması için tasarlanmıştır.

şüphesiz Türkiye’de tarikatlar konusu bir kitapla tüketilemeyecek kadar geniş bir inceleme sahasıdır. Bu sebeple akademik seviyede böyle bir ilk derleme kitabın eksikliklerden uzak olamayacağı âşikârdır. Bu bağlamda kitabın muhtevasına dair fikir, tavsiye ve tenkitlerini ulaştıran ilim adamlarına minnettar kalacağımı belirtmek isterim.

Hulâsa, bu derlemenin hazırlanması makaleleri kaleme alan ve konuya ilmî hayatının önemli bir kısmını ciddiyetle sarfeden müm-taz akademisyenlerin büyük özverisiyle mümkün oldu. Bilimsel faaliyetlerinin yoğunluğuna rağmen projeye ilgi gösterip teklifi kabul eden, değerli yazılarıyla katkıda bulunan, kitabın derlenmesi ve yayınlaması sürecinde sabır ve hoşgörülerıyla daima destek olan eserin her bir muhterem yazarına minnettarlığımı ve teşekkürlerimi ifade etmek isterim. Eserin nihaî şeklini almasında emeğini esirgemeyen TDV İslam Araştırmaları Merkezi’nin bütün çalışanlarına, hâssaten yayın personeline müteşekkirim.

Türkiye’de Tarikatlar: Tarih ve Kültür kitabının ilim, kültür ve mâneviyat geleneğimizin anlaşılıp aktarılmasına mütevazî bir katkı olmasını temenni ederim.

Hizmet ve gayret bizden, icâbet ve tevfiik Allah’tan...

Semih Ceyhan

Üsküdar, Ocak 2015